INDUSTRINS FRAMTIDA KOMPETENSFÖRSÖRJNING

EN RAPPORT AV INDUSTRIRÅDET, JANUARI 2018

KOMPETENSFÖRSÖRJNING INOM INDUSTRIRÅDET

Kompetensförsörjning är ett av de områden där Industrirådets medlemsorganisationer samverkar för stärka den svenska industrins långsiktiga förutsättningar. Andra viktiga områden är forskning och utveckling, energi och klimat, handel och jämställdhet. Industrirådet är initiativtagare och ägare till Teknikcollege, vilket utgör en viktig del för långsiktig strukturpåverkan inom kompetensförsörjning.

Syftet med det här dokumentet är att beskriva industrirådets syn på hur kompetens bidrar till att stärka industrins konkurrenskraft samt vad som behöver utvecklas i utbildningssystemet för att industrin ska fortsätta att vara en motor för sysselsättning och tillväxt.

Den här rapporten har tagits fram av industrirådets arbetsgrupp för kompetens-försörjning. Industrirådet består av följande organisationer: Grafiska Företagens Förbund, GS Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch, IF Metall, IKEM – Innovations- och kemiarbetsgivarna, IKEM – Innovations- och kemiindustrierna, Industriarbetsgivarna, Jernkontoret, Livsmedelsarbetareförbundet, Livsmedelsföretagen, Skogsindustrierna, SLA Skogs- och Lantarbetsgivarförbundet, Svemin, Sveriges Ingenjörer, Teknikföretagen, TEKO Sveriges Textil- & Modeföretag, Trä- och Möbelföretagen, Unionen.

För mer information se www.industrirådet.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning 4

1. Kompetens är en nyckel för global konkurrenskraft 8

2. Kompetensbehov för framtiden 10

3. Vision 13

4. Skapa en helhetssyn på utbildningssystemet 14

4.1 Definiera industrins kompetensbehov 14

4.2 Stärk det regionala perspektivet 15

5. Utveckla gymnasieskolans program för ökad anställningsbarhet 17

5.1 Anpassa utbildningarna efter samhällets och industrins utveckling 18

5.2 Heltidsstudier ska vara heltid 18

5.3 Stärk kopplingen till arbetslivet med mer praktik 20

5.4 Öka intresset för gymnasieingenjörsutbildningen 20

5.5 Det behövs fler kompetenta yrkeslärare 21

6. Inför ett permanent yrkesvux 23

7. Utöka Yrkeshögskolan 24

8. Öka kvaliteten i högskoleutbildningen med samverkan 28

8.1 Grundutbildning 28

8.2 Vidareutbildning 29

9. Förbättra förberedelserna inför studier och kompetensutveckling 30

9.1 Underlätta validering av industriell kompetens 30

9.2 Ge alla värdefull studievägledning före och under all utbildning 32

9.3 Öka ungas intresse för teknik och naturvetenskap 33

10. Förbättra förutsättningarna för livslångt lärande i arbetslivet 35

10.1 Stärk företagens arbete med strategisk kompetensutveckling 35

10.2 Anpassa utbildningssystemet för yrkesverksamma och yrkesväxlare 36

Bilaga 1. Litteraturförteckning 38

Bilaga 2: Industrins valideringssystem 39

SAMMANFATTNING

KOMPETENS NYCKEL TILL GLOBAL KONKURRENSKRAFT

Tillverkningsindustrin i Sverige står för ca 20 % av BNP och 77 % av exporten (68 % varor och 9 % tjänster genererade av industrin). Industrin sysselsätter direkt och indirekt ca en miljon personer vilket är 20 % av sysselsättningen. Att vi i Sverige har en internationellt konkurrenskraftig industri med industriproduktion och industrirelaterade tjänster är avgörande för vårt välstånd.

Internationell konkurrens, digitalisering och hållbar utveckling driver ständigt på en allt snabbare strukturomvandling. I takt med mer avancerad produktion och tjänstefiering ökar behovet av medarbetare med längre och mer kvalificerad utbildning. Ny kompetens behövs också för att företag ska kunna dra nytta av t.ex. digitaliseringen.

Utgångspunkten för Industrirådets förslag är därför att hela utbildningssystemet från grundskola till högskola ska kännetecknas av:

- Kvalitet och vad det betyder bl.a. i kopplingen mellan utbildning och arbetsliv.
- Relevans som skapas av en stärkt koppling mellan utbildningssystem och arbetsmarknad.
- Flexibilitet, dvs. man ska alltid kunna komplettera sin utbildning och inte hamna i utbildningsmässiga återvändsgränder.
- Livslångt lärande för alla.

Grunden för svensk konkurrenskraft ligger i att kunna skapa produkter och tjänster med högt förädlingsvärde. Detta ställer krav på att vi i Sverige ständigt utvecklar kunskap och kompetens.

VISION FÖR INDUSTRINS KOMPETENSFÖRSÖRJNING

Industrirådets vision för kompetensförsörjningen på lång sikt är att:

Sverige har ett flexibelt, högkvalitativt utbildningssystem som ger elever och studenter kunskaper som gör dem attraktiva för företagen. Utbildningar och företag samverkar vilket leder till väl fungerande matchning på arbetsmarknaden mellan utbildade och företagens efterfrågade kompetens. En helhetssyn på utbildningssystemet möjliggör livslångt lärande och karriärväxling.

SKAPA HELHETSSYN PÅ UTBILDNINGSSYSTEMET

Utbildningssystemet behöver både ge bildning till alla, dvs. en grund för alla att bli allmänbildade individer, och en utbildning som leder till att man kan utföra någon typ av arbete. I takt med att produkter och tjänster utvecklas samt marknader förändras så förändras också behovet av kompetens.

Industrin arbetar själv aktivt för att säkra sin kompetensförsörjning på olika nivåer. Teknikcollege[1] är industrins viktigaste verktyg för kompetensförsörjning. Bakgrunden till initiativet var att det saknades en helhetssyn på utbildning för industrins behov och att det behövdes en plattform för samverkan. Teknikcollege omfattar idag över 3000 samverkansföretag, 180 kommuner och ca 150 certifierade utbildningsanordnare.

[1] För beskrivning av Teknikcollege se www.teknikcollege.se

En helhetssyn innebär att:

- ***Anpassa utbildningar efter samhällets och industrins utveckling.*** För att fånga upp samhällsutvecklingens behov behövs starkare samarbeten mellan arbetsgivare och utbildningssystem.
- ***Stärka det regionala perspektivet i utbildningssystemet.*** Yrkeshögskola, yrkesvux och gymnasieutbildning kan med bättre samarbete stärka det regionala kompetensbehovet. Teknikcollege är en bra förebild.
- ***Stärka möjligheterna för karriärväxling och kompetensutveckling för anställda.*** Validering av kompetens, flexibilitet mellan utbildningsformerna och högskolans roll bör vara verktyg för detta.

UTVECKLA GYMNASIESKOLANS PROGRAM FÖR ÖKAD ANSTÄLLNINGSBARHET

Gymnasieskolan utgör en bas för såväl arbete som vidare studier. Den är en självklar del i övergången till vuxenvärlden. Inom industrin finns få arbetstillfällen som inte kräver minst gymnasieutbildning. Gymnasiet utgör därför en väsentlig del av industrins kompetensförsörjning.

Gymnasiets yrkesutbildningar har en stor betydelse för att ge en grund för många viktiga yrken inom industrin. Gymnasieutbildningar bör kunna se olika ut avseende fördelningen mellan teori, yrkesteori, praktik och färdighetsträning. Men dagens gymnasieskola behöver utvecklas:

- ***Heltidsstudier ska vara heltid.*** Idag erbjuder gymnasiet inte mer än 20–23 lärarledda timmar i veckan. För att fler ska ta sig igenom utbildningen är det viktigt att inte bara titta på den lägsta nivån. Det handlar snarare om att fler elever ska nå längre. Då behövs mer tid.
- ***Stärk kopplingen till arbetslivet med mer praktik.*** Arbetsplatsförlagt lärande förmedlar arbetslivets krav och kompletterar den skolförlagda utbildningen. Praktik och arbetsplatsförlagd undervisning bidrar också till att eleverna blir mer motiverade att genomföra sin utbildning.
- ***Öka intresset för gymnasieingenjörsutbildningen.*** För att utbildningen ska bli framgångsrik behövs ett starkt samarbete mellan skolor och näringsliv. Det fjärde året måste också integreras bättre med de föregående tre åren.
- ***Det behövs fler kompetenta yrkeslärare.*** Det bör kunna vara en karriärväg också för personer med industriell bakgrund.

INFÖR ETT PERMANENT YRKESVUX

Minskande gymnasiekullar och ett vikande intresse bland unga för gymnasiets yrkesprogram är en utmaning för industrins kompetensförsörjning. För att möta industriföretagens behov av personer med gymnasial yrkesutbildning måste det även finnas möjligheter att yrkesutbilda sig i vuxen ålder. Den yrkesinriktade vuxenutbildningen inom komvux (yrkesvux) ska möjliggöra yrkesväxling oavsett utbildningsbakgrund. Denna behöver en stabil och långsiktig finansiering. Industrirådet anser att yrkesvux ska erbjuda möjligheter till omskolning eller vidareutbildning och inte primärt ses som en konjunkturåtgärd. Utgångspunkten bör vara att utbildningen ska bygga på individens förmåga att tillgodogöra sig utbildningen.

UTÖKA YRKESHÖGSKOLAN

Yrkeshögskolan (YH) är för industrin ett välbehövligt komplement till det övriga skolsystemet. Yrkeshögskolan är konstruerad så att den efterfrågade kompetensen är grunden för om en utbildning ska få starta. När behoven varierar är det viktigt att även utbildningsutbudet kan

variera. Industrirådet anser detta vara en viktig grundprincip som bör upprätthållas. YH bör ges ökade medel för att tillgodose de behov som finns. Ersättning bör också kunna ges till små utbildningar mot bristyrken och nyckelkompetenser.

ÖKA KVALITETEN I HÖGSKOLAN MED SAMVERKAN

Kvaliteten på svensk högre utbildning måste vara internationellt konkurrenskraftig och jämförbar med andra länder. Högskolans samverkansuppdrag i utbildningen bör tydliggöras och resurstilldelningssystemet bör främja en sådan utveckling. Kvalitetssäkringen av högre utbildning bör också ta hänsyn till studenternas övergång till arbetsmarknaden. För att stödja ett livslångt lärande bör högskolan få i uppdrag att jobba med vidareutbildning, dvs. att ge ett bredare kursutbud utöver eventuell uppdragsutbildning.

UTVECKLA FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR STUDIER OCH KOMPETENSUTVECKLING

Inför studier behöver man veta vilka möjligheter som finns och också kunna visa vilken kompetens man redan har och kan bygga vidare på. Det behövs:

- ***Branschvalidering*** med långsiktig finansiering som görs mot branschens fastställda och erkända krav på kompetens för vissa arbetsuppgifter.
- ***Validering mot utbildningssystemet*** som ger yrkesverksamma möjligheter att bygga vidare på sin kompetens.
- ***Studievägledning före och under utbildning.*** Arbetsmarknadskunskapen behöver öka med förbättrad och förstärkt studie- och yrkesvägledning.
- ***Öka ungas intresse för teknik och naturvetenskap.*** Teknikintresset behöver lyftas tidigt genom initiativ med långsiktig finansiering. Undervisningen i matematik, naturvetenskap och teknik behöver utvecklas.

FÖRBÄTTRA FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR LIVSLÅNGT LÄRANDE

I en värld där strukturomvandlingen går fort och konkurrensen ökar räcker det inte med en grundläggande utbildning i unga år. För att stimulera ett livslångt lärande behövs:

- ***Insatser för att stärka företagens arbete med kompetensutveckling.*** Många företag har svårt att organisera systematisk kompetensutveckling, bl.a. att definiera och beskriva vilka kompetenser man verkligen behöver.
- ***Anpassa utbildningssystemet för yrkesverksamma och yrkesväxlare*** genom att göra det lättare att återvända till kommunal vuxenutbildning, yrkeshögskolan, högskolan och olika arbetsmarknadsutbildningar.
- ***Förbättra möjligheterna för individen att finansiera vidareutbildning*** genom att studiemedelssystemet kan ge möjlighet för arbete och studier.

KONKRETISERA INDUSTRISTRATEGIN

I regeringens strategi Smart industri[2] är kunskapslyft industri ett av fyra prioriterade områden. Som inspel till strategin driver Industrirådet och Almega tillsammans med näringsdepartementet en serie industrisamtal. Industrirådet anser att regeringens ambitioner är goda och stämmer väl överens med de behov som Industrirådet pekat på. Dock kvarstår mycket arbete i form av genomförande utöver initierade pilotprojekt. Att snabbt genomföra reformer som stärker industrins konkurrenskraft är nödvändigt för att regeringens mål ska nås och för att konkurrenskraften för industrin i Sverige långsiktigt ska stärkas.

[2] Näringsdepartementet, Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige

En helhetssyn på utbildningssystemet och ett livslångt lärande är viktiga ingredienser för att säkerställa framtida kompetens till svensk industri.

1. KOMPETENS ÄR EN NYCKEL FÖR GLOBAL KONKURRENSKRAFT

Tillverkningsindustrin i Sverige står för nära 20 % av BNP och 77 % av exporten (68 % varor och 9 % tjänster genererade av industrin). Industrin sysselsätter direkt ca 650 000 personer. I takt med att industrin utvecklas och fokuserar sin verksamhet har tjänster såsom FoU, IT, finansiella tjänster m.m. outsourcats till företag som är specialister på detta. Industrin sysselsätter 350 000 personer i denna företagstjänstesektor. Totalt sysselsätter industrin därmed ca en miljon personer vilket är 20 % av sysselsättningen. Att vi i Sverige har en internationellt konkurrenskraftig industri med industriproduktion och industrirelaterade tjänster är avgörande för vårt välstånd.

Globaliseringen har gjort att marknader, kapital och teknik är tillgängligt för allt fler människor i världen. Det som skiljer länder åt är tillgången till kunskap och kompetens. Att det finns kompetenta medarbetare att rekrytera samt att medarbetare i industrin ges möjlighet till kompetensutveckling är avgörande för att industrin i Sverige ska kunna fortsätta vara en motor för svensk välfärd.

Allt fler länder satsar på kunskap för att ta sig högre upp i värdekedjan och skapa välstånd. Sverige och OECD-länderna har tidigare haft ett kunskapsförsprång som gjort att vi kunnat skapa välstånd byggt på kunskapsintensiva produkter och tjänster. I globaliseringens början öppnades nya marknader där dessa produkter och tjänster kunde säljas. Idag har allt fler länder egen kompetens och dessutom en kostnadsfördel jämfört med Sverige. Grunden för svensk konkurrenskraft ligger i att kunna skapa produkter och tjänster med högt förädlingsvärde. Detta ställer krav på att vi i Sverige ständigt utvecklar kunskap och kompetens. Företag verksamma i Sverige måste också ha förmåga att omsätta kunskap till nya produkter och tjänster.

Diagram 1.1
Svenska teknikkoncerners antal anställda utomlands har ökat
Antal samt andel anställda i Sverige och utomlands under 2006–2015

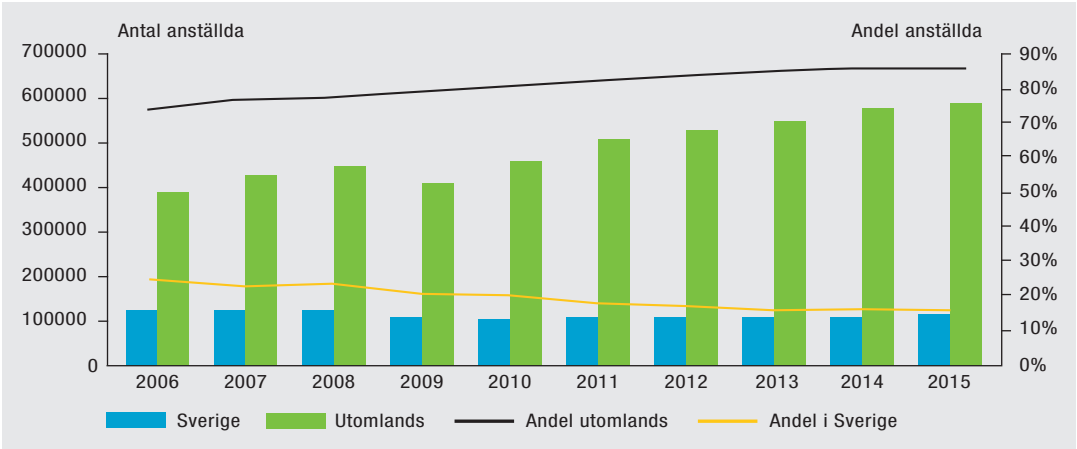

Källa: Teknikföretagen 2016

Grunden för svensk konkurrenskraft ligger i att kunna skapa produkter och tjänster med högt förädlingsvärde. Detta ställer krav på att vi i Sverige ständigt utvecklar kunskap och kompetens.

Sverige behöver vara internationellt attraktivt för industriell verksamhet. Över tid har antalet anställda i de 31 största svenskägda teknikkoncernerna minskat i Sverige samtidigt som antalet anställda utomlands har ökat. Sedan år 2006 har antalet anställda utomlands ökat med 6 procent per år samtidigt som antalet anställda i Sverige har minskat med 2,1 procent per år. Idag har dessa bolag ungefär lika många anställda i Sverige som de har i Kina och Indien. Nära hälften av förädlingsvärdet är ändå kvar i Sverige i form av de delar av värdekedjorna som är mest kunskapsintensiva, dvs. FoU, design, marknad och service. Under perioden 1995-2011 ökade antalet sysselsatta i delar av industrin som ingår i de globala värdekedjorna då de högkvalificerade jobben ökade mer än vad de lågkvalificerade minskade.[3]

Industrin består av många olika branscher och storlekar på företag. Ett medianindustriföretag har 10–25 anställda och medianarbetaren arbetar i ett företag med 100 anställda och tjänstemän i ett företag med 250 anställda. De mindre företagen är antingen underleverantörer eller nischade mot specifika produkter och tjänster. Deras kompetensbehov är ofta stort och varierande och de hörs inte alltid i debatten.

[3] Tillväxtanalys, PM 2014:10

2. KOMPETENSBEHOV FÖR FRAMTIDEN

I globaliseringens spår sker en tyngdpunktsförskjutning i världsekonomin. Huvuddelen av tillväxten sker nu i folkrika utvecklingsländer som dessutom kraftigt ökar både sitt utbud och sin efterfrågan på kunskap och innovation. Genom ett målmedvetet arbete klättrar de snabbt uppåt i de globala värdekedjorna och konkurrerar allt mer med kompetens och allt mindre med låga produktionskostnader. För industrin i Sverige gäller det att hitta en lönsam nisch i dessa globala värdekedjor.

Globaliseringen ökar också rörligheten av människor över gränser. Människor med utbildning söker sig till kreativa regioner samtidigt som många människor flyr förtryck och fattigdom. Nyanlända till Sverige utgör ett stort tillskott till arbetsmarknaden. Eftersom många av dessa saknar både utbildning och språkkunskaper är det dock svårt för dem att få anställning i industrin.

Nu är vi i början av det vi kallar digitaliseringen, dvs. där data, processer, AI och 3D-tillverkning helt ändrar villkor och förutsättningar för tillverkning och företagande. Det kommer att ytterligare skärpa konkurrensen och driva på produktivitetsutvecklingen. Jämfört med tidigare större strukturomvandlingar är digitaliseringen snabbare och mer genomgripande. Många yrken riskerar att snabbt slås ut samtidigt som nya tar plats. Drygt 50 procent av alla jobb i Sverige kan försvinna på 20 år till följd av digitalisering.[4]

Dessa samhällsförändringar ändrar förutsättningarna för att bedriva industriell verksamhet i Sverige. Konkurrensen ökar om kompetens och var i världen verksamhet

Digitaliseringen kommer att förändra företagandet och skärpa konkurrensen.

[4] Fölster 2014

ska lokaliseras. Samtidigt uppstår nya möjligheter för företag som kan ta fram varor och tjänster som t.ex. effektiviserar vården, bidar till smarta miljölösningar eller kan dra nytta av digitaliseringen för nya varor, tjänster och affärsmodeller. Detta innebär stora exportmöjligheter för företag och länder som kan leverera lösningar.

Medarbetarnas kompetens är avgörande för att företagen ska kunna realisera möjligheterna och vinsterna med digitaliseringen. Kompetensförsörjningen är därför en av de mest strategiskt viktiga utmaningarna för samhällets förmåga att klara den digitala transformationen. Företagen har behov av att höja den genomsnittliga kunskaps- och kompetensnivån bland de anställda samt att skapa en kultur av kontinuerligt lärande för att behålla sin konkurrenskraft.

Strukturomvandlingen gör att kompetenskraven i arbetslivet förändras snabbt. När allt smartare system tar över rutinmässiga arbetsuppgifter rör sig arbetskraften mot mer komplexa och kreativa uppgifter. I takt med mer avancerad produktion och tjänstefiering ökar behovet av medarbetare med mer kvalificerad utbildning. Över tid har utbildningsbakgrunden för medarbetarna i industrin förskjutits allt mer mot personer med kvalificerad gymnasieutbildning och högskoleutbildning. Samtidigt ska man inte underskatta det lärande som sker i det dagliga arbetet. Ett informellt lärande på arbetsplatsen förutsätter dock tillräckliga förkunskaper.

De yrkesroller som är specifika för industriföretag är:

- Kvalificerade yrkesarbetare
- Tekniker på olika nivåer inklusive gymnasieingenjörer
- Högskole- och civilingenjörer

Dessa yrkesroller kan vara delvis överlappande och en likartad utbildning kan leda till olika yrkesroller. Inom industrin finns dessutom ett flertal yrkesroller som är snarlika för alla företag, oavsett bransch, såsom ekonomi-, HR- och säljfunktioner liksom okvalificerade yrkesarbetare.

Industrins framtida kompetensbehov är stort och det är inte troligt att antalet ungdomar som kommer direkt från utbildningssystemet kommer att räcka. Industrin behöver därför också kunna rekrytera vuxna. Då är det viktigt att se utbildningssystemet som en helhet från grundskola och gymnasium till komvux/yrkesvux samt yrkeshögskola och högskola. I utbildningssystemet är det viktigt att det genom hela livet finns vägar till anställning i industrin, både genom yrkesinriktade och akademiska studier. Kunskapen och kompetensen behöver också ständigt utvecklas. Utgångspunkten för våra förslag är därför att hela utbildningssystemet, från grundskola till högskola, ska kännetecknas av:

- Kvalitet och vad det betyder bl.a. i kopplingen mellan utbildning och arbetsliv.
- Relevans som skapas av en stärkt koppling mellan utbildningssystem och arbetsmarknad.
- Flexibilitet, dvs. att man ska alltid kunna komplettera sin utbildning och inte hamna i utbildningsmässiga återvändsgränder.
- Livslångt lärande för alla.

I regeringens strategi Smart industri[5] är Kunskapslyft industri ett av fyra prioriterade områden. Som inspel till strategin driver Industrirådet och Almega tillsammans med näringsdepartementet en serie industrisamtal. Kompetens och kompetensförsörjning har varit ett av de teman som behandlats. Industrirådet anser att regeringens ambitioner är goda och stämmer väl överens med de behov som Industrirådet pekat på. Dock kvarstår mycket arbete i form av genomförande utöver initierade pilotprojekt. Att snabbt genomföra reformer som stärker industrins konkurrenskraft är nödvändigt för att regeringens mål ska nås.

Det finns inte tillräckligt med nyutexaminerade ungdomar för att täcka kompetensbehovet. Det behövs därför vägar för vuxna att utbilda sig eller skola om sig.

[5] Näringsdepartementet, Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige

3. VISION

Industrirådets vision för kompetensförsörjningen på lång sikt är att:
Sverige har ett flexibelt, högkvalitativt utbildningssystem som ger elever och studenter kunskaper som gör dem attraktiva för företagen. Utbildningar och företag samverkar vilket leder till väl fungerande matchning på arbetsmarknaden mellan utbildade och företagens efterfrågade kompetens. En helhetssyn på utbildningssystemet möjliggör livslångt lärande och karriärväxling.

Denna vision innebär att utbildningsystemet bidrar till en kompetensförsörjning med hög kvalitet och relevans som innehåller ungdomsutbildning, högskola, en utbyggd yrkeshögskola samt en vuxenutbildning som möjliggör karriärväxling och livslångt lärande. Industrirådet vill att arbetsmarknaden i framtiden har en större påverkan på utbildningsutbudet än i dag genom en ökad regional samverkan mellan skolans huvudmän och arbetslivet i utbildningarnas utformning, dimensionering och genomförande.

Möjligheter till livslångt lärande är ett sätt att få fler att göra karriärsbyten i vuxen ålder.

4. SKAPA EN HELHETSSYN PÅ UTBILDNINGSSYSTEMET

Industrins kompetensförsörjning består dels av rekrytering av nya medarbetare, dels av kompetensutveckling av befintliga. För att dessa flöden ska fungera måste delarna i systemet för kompetensförsörjning stötta och samverka med varandra. För industrins del handlar det om att det formella utbildningsystemet och de offentliga systemen för utbildning av arbetslösa bidrar med utbildad arbetskraft att rekrytera. Det handlar också om att företagens egna processer för strategisk kompetensutveckling måste fungera. Samverkan mellan dessa delar underlättas om det finns nationella och erkända modeller för validering som fastställer kompetenskrav och som kan synliggöra individens kompetens i förhållande till fastställda krav. För att detta ska fungera krävs ett brett samarbete mellan utbildningsinstitutioner, arbetsgivare, arbetstagare, branscher, politiker och myndigheter på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Industrin arbetar själv aktivt för att säkra sin kompetensförsörjning på olika nivåer. Det viktigaste verktyget för detta är Teknikcollege vars struktur gör det möjligt att arbeta med alla delar i systemet. Teknikcollege har vuxit fram just för att industrins parter saknade en helhetssyn på utbildning för industrins behov och för att det behövdes en plattform för samverkan. Med Teknikcollege har viktiga steg tagits för att stärka industrins kompetensförsörjning, men det är flera delar som behöver utvecklas vidare. Det gäller inte minst utbildning av vuxna – både de som har ett jobb och de som vill växla karriärspår.

4.1 DEFINIERA INDUSTRINS KOMPETENSBEHOV

I syfte att tydliggöra yrken och de kompetenser som krävs för att nå framgång i dessa behövs tydliga beskrivningar av yrkenas kompetenskrav. Avsaknaden av denna typ av erkända kvalifikationer skiljer Sverige i förhållande till andra länder. Detta är ett omfattade arbete som kräver resurser vilka saknas i många branscher. Samtidigt är det viktigt att utbildningssystemet erkänner och låter kvalifikationerna styra utbildningens innehåll och krav för examen.

Resurser behövs för att branscherna på ett mer förutsägbart sätt än i dag ska kunna arbeta med validering. Berörda myndigheter behöver stödja arbetet och acceptera dess resultat och låta detta styra utformning av examina och läroplaner inom utbildningar samt ligga till grund för validering och arbetsmarknadsutbildning. Då nödvändiga kvalifikationer förändras över tid är det angeläget att medel avsätts för återkommande revisioner av kvalifikationerna.

Industrirådets förslag:

- Medel avsätts för att upprätta och underhålla kvalifikationer för yrken och yrkesgrupper.
- Fastställda yrkeskvalifikationer skall vara styrande för utbildning och examination inom utbildningssystemet.

4.2 STÄRK DET REGIONALA PERSPEKTIVET

Dagens arbetsmarknader är större än enskilda kommuner. Det regionala perspektivet – geografiskt läge, infrastruktur och inte minst kompetensförsörjning – är väsentligt för företagens förmåga att stärka sin konkurrenskraft. Samtidigt saknas den regionala nivån nästan helt i det formella utbildningssystemet, förutom när det gäller statsbidraget för yrkesutbildning inom yrkesvux.

Teknikcollege bygger sedan konceptet startade på regional samverkan mellan minst tre kommuner och regleras via avtal mellan berörda parter. Samverkan mellan kommuner ger möjlighet att dela på kostnader och dra nytta av varandras erfarenheter och nätverk. En regional samverkan kring exempelvis utbildningsutbud, marknadsföring och handledarutbildning syftar till att skapa ökad resurseffektivitet för ökad kvalitet i utbildningarna. Genom de styrgrupper som finns inom Teknikcollege där arbetslivet är i majoritet ges företagen möjlighet till att tillsammans med utbildningsanordnarna utveckla utbildningar mot kommande kompetensbehov och på så sätt påverka sin kompetensförsörjning.

Grundförutsättningen är att det finns en regional samordningsresurs och att representanter i styrgrupperna har mandat att styra utvecklingsarbetet.

Regional samordning kan stärka kompetensförsörjningen på fler sätt. Med ett regionalt perspektiv genom ökad samverkan mellan Teknikcollege och de etablerade regionala kompetensplattformarna kan banden stärkas mellan arbetsmarknad och utbildning. Det gäller alla nivåer i utbildningssystemet. Då kan volymen av olika utbildningar diskuteras och kvaliteteten och relevansen för både företag och studerande kan säkras. Det är dock viktigt att utbildningar är nationellt likvärdiga och internationellt gångbara. De regionala kompetensplattformarna saknar idag ett tydligt uppdrag kring samverkan med Teknikcollege.

Framtagande och drift av YH-utbildningar och vuxenutbildning är insatser som kräver nära samarbete mellan företag och utbildningsanordnare i regionen. Dessa har mycket att vinna på stärkt samordning. Utvecklandet av kompetensprofiler och ett valideringsverktyg för industrin och de så kallade yrkesintroduktionsavtalen samt det nyintroducerade regionala yrkesvux kräver just en samverkan mellan flera kommuner. De regionala kompetensplattformarna bör spela en betydligt större roll för att stödja sådan samverkan. Ett strukturerat kvalitetsarbete på regional och lokal nivå kräver resurser.

Idag saknas det ofta långsiktig finansiering för utveckling av olika satsningar som ska stärka matchningen på arbetsmarknaden. Oftast är det bara möjligt att söka stöd för uppstart av projekt, vilket inte är tillräckligt för att långsiktigt förändra utvecklingen. Strukturerna måste också förändras för att en reell samverkan mellan utbildningssystemet och arbetsmarknaden ska komma till stånd.

Med ett stärkt regionalt perspektiv kan matchningen mellan utbildningssystem och arbetsmarknadens behov stärkas. Resurser kan användas effektivt och man får en regional anpassning. För det behöver regionerna utveckla gemensamma målbilder för vad utbildningen i regionen ska åstadkomma och koppla detta till hur olika aktörer kan utveckla sin verksamhet. Huvudmän för olika utbildningar skulle tillsammans med arbetsmarknadens parter få en arena för att stärka regionen med kompetens. Regionala tillväxt- och kompetensstrategier skulle då kunna omsättas till praktisk handling. Industrirådet deltar gärna i utvecklingen av ett sådant arbete.

Industrirådets förslag:

- Det regionala perspektivet är viktigt på alla utbildningsnivåer för att utbildningar bättre ska svara mot regionens behov. Alla nivåer av utbildning behöver öka kontakterna med arbetslivet.
- Koppla regionala kompetenscentra och testcenter till utbildning. Avlägsna stuprören och bygg ut yrkeshögskolan och yrkesvux regionalt, både för unga och yrkesverksamma. Vi ser gärna en testbäddsverksamhet med friare medel för kompetensförsörjning i någon eller några regioner med syfte att skapa en dörr in till utbildning och kompetensförsörjning oberoende av huvudman (Arbetsförmedling, region, kommun osv). Industrirådet tar gärna aktiv del i en sådan satsning.
- Det behövs resurser för regional processledning och utvecklingsarbete kopplat till industrins kompetensförsörjning.
- Öka legitimiteten för regionalt utvecklingsarbete genom att tydligt och konkret involvera parterna. Stöd utvecklingen av ”regionala industriråd” i nära samverkan med kompetensplattformar.

5. UTVECKLA GYMNASIESKOLANS PROGRAM FÖR ÖKAD ANSTÄLLNINGSBARHET

Gymnasieskolan utgör en väsentlig del av industrins kompetensförsörjning, och för många företag är genomförd gymnasieutbildning ett minimikrav för rekrytering.

Hösten 2016 gick 343 900 elever i gymnasieskolan. 54 procent gick ett högskoleförberedande program, 27,5 procent gick ett yrkesprogram och 17,5 procent gick någon form av introduktionsprogram. Andelen elever som efter tre år tar examen har ökat från 71 till 74 procent sedan införandet av Gy11.[6] För yrkesprogram relevanta för industrin var det endast 69 procent som tog gymnasieexamen.

För industrin är det väsentligt att gymnasieskolan har attraktiva och högkvalitativa utbildningar som dels kan leda till yrkesroller som kvalificerade yrkesarbetare, tekniker, dels till fortsatta ingenjörsstudier på högskolan. Över tid har dock intresset för industriinriktade yrkesprogram minskat.

Diagram 5.1

Andel förstahandssökande till nationella yrkesprogram mellan 2011/12–2016/17

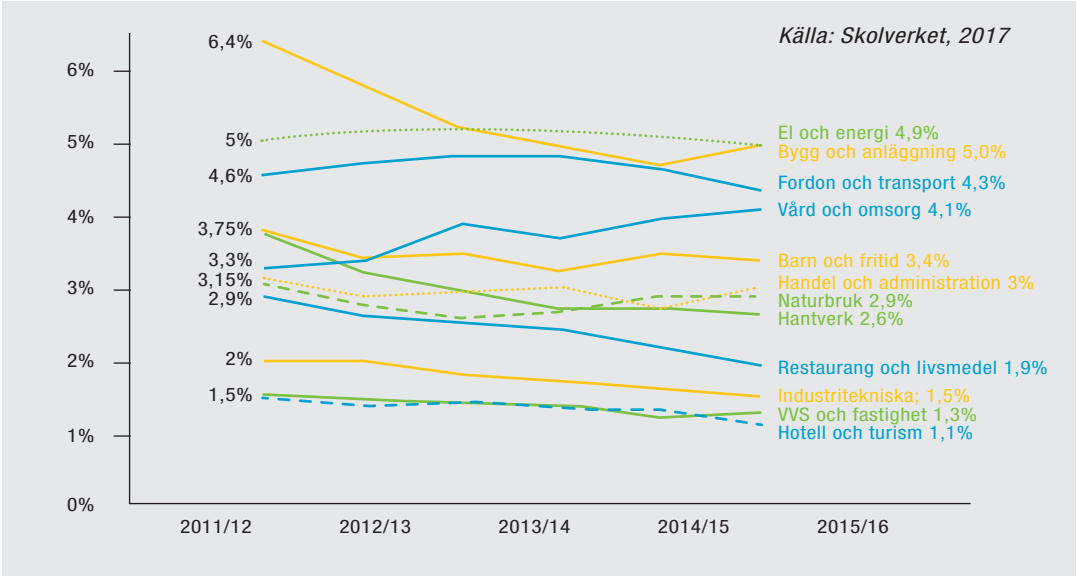

Gymnasieskolan har stor betydelse för inträdet i vuxenvärlden. Därför är det alarmerande att nästan var fjärde elev inte lyckas slutföra utbildningen på tre år och att ungefär samma andel fem år efter studiestarten fortfarande saknar slutbetyg. Så har det sett ut under hela 2000-talet. En viktig orsak är att många elever har bristfälliga kunskaper med sig från grundskolan. Andra orsaker står att finna i gymnasieskolan. Ambitionen måste vara att kraftigt höja resultaten i gymnasieskolan och att fler lyckas slutföra utbildningen på utsatt tid.

[6] Skolverket, redovisning av uppdrag om uppföljning av gymnasieskolan, Dnr 2016:01706

Gymnasieskolans yrkesprogram har en stor betydelse för att ge en grund för många viktiga yrken inom industrin. Det är därför oroande att intresset för yrkesprogrammen har minskat successivt under en längre tid. Ett särskilt stort tapp ägde rum efter att den nya gymnasieskolan GY11 infördes. Flera aktörer, däribland Skolverket, gör bedömningen att reformen lett till att unga väljer bort yrkesprogrammen eftersom de upplever att dessa kan begränsa deras framtida möjligheter.

Gymnasieutbildningar bör kunna se olika ut avseende fördelningen mellan teori, yrkesteori, praktik och färdighetsträning. Utbildningar för arbeten inom automation och process har sina specifika krav, svets har sina medan produktion och teknikvetenskap på teknikprogrammet har andra. För att öka yrkesprogrammens attraktivitet bör man se till att utbildningarna i högre utsträckning än idag motsvarar vad som efterfrågas på arbetsmarknaden.

5.1 ANPASSA UTBILDNINGARNA EFTER SAMHÄLLETS OCH INDUSTRINS UTVECKLING

Samhällsförändringar ställer ständigt nya krav på vad man som medarbetare i industrin behöver ha för kunskap och kompetens. Digitaliseringen innebär exempelvis att nya möjligheter uppstår för industri och samhälle. För detta behövs kompetenta medarbetare som kan hantera digital teknik och har insikter om vad och hur digitalisering kan användas. För att fånga upp samhällsutvecklingens behov behövs starkare samarbeten mellan arbetsgivare och utbildningssystem.

Industrirådets förslag:

- Krav på godkänt i teknikämnet för teknikinriktade program på gymnasiet. Precis som att man idag behöver ha godkänt i de naturvetenskapliga ämnena för att komma in på det naturvetenskapliga programmet och teknikprogrammet ska det finnas ett krav om godkänt i ämnet teknik. Det är en viktig signal för ämnets status.
- Det behövs en tydlig strategi och ett gediget förankringsarbete i arbetet med jämställdhet och mångfaldsinkludering på industriinriktade program.

5.2 HELTIDSSTUDIER SKA VARA HELTID

Utbildningen i gymnasieskolan ska enligt skollagen[7] bedrivas som heltidsstudier. Både inom industrin och rent allmänt anses heltid vara runt 40 timmar i veckan. I verkligheten innebär det i genomsnitt 20-23 pedagogiskt lärarledda timmar i veckan.[8] Eleverna förväntas i övrigt bedriva självstudier eller göra läxor. För många elever är detta för lite. Det skapar onödig stress och leder till att alltför många elever misslyckas med att nå programmålen. Dessutom ger det en konstlad konflikt mellan teori och praktik då timmarna inte räcker till båda. Den låga andelen lärarledd undervisningstid utgör ett hinder för att nå både bredd och djup. Det tvingar också eleverna att ta ett orimligt stort ansvar för sitt lärande och gör det svårt att kompensera för bristande förkunskaper.

[7] SFS 2010:800, 16 kap., § 17
[8] Skolinspektionen (2016) visade att året innan användes 44 % av undervisningstiden på undersökta program till självstudier.

För att Sverige ska fortsätta vara en kunskapsnation måste fler elever nå längre. Därför är den viktigaste målsättningen för Industrirådets arbete med Teknikcollege att ”utveckla varje individ lite mer än förväntat”. Detta kräver mer pedagogiskt planerad tid än vad som anges som garanterad undervisningstid i skollagen. Erfarenheten visar att ett pedagogiskt upplägg som omfattar heltid, d.v.s. 35-40 timmar per vecka skapar utrymme för eleverna att nå längre i sina gymnasiestudier och bli väl förberedda för att klara arbete och vidare studier. Inom Teknikcollege ges eleverna möjlighet att läsa minst 300 poäng utöver de obligatoriska poängen. Mer pedagogiskt planerad tid innebär att en del elever hinner läsa långt mer än så och kan således få en kombination av både teoretiska kurser och praktiska kurser som de har med sig in i arbetslivet eller vidare studier. Andra elever behöver helt enkelt mer tid för att nå kunskapsmålen för godkända betyg medan åter andra använder den utökade tiden till att få högre betyg.

Behovet av utökad undervisningstid gäller både studieförberedande program och yrkesutbildningar med inriktning mot industrin. Det är viktigt att erbjuda lärarledda heltidsstudier (minst 2800 poäng) och lägga scheman så att samtliga elever utan aktiva val kan läsa in grundläggande högskolebehörighet på yrkesinriktningar.

Mer undervisningstid på gymnasiet är efterfrågat.

Industrirådets förslag:

- Industrirelevanta gymnasieprogram bör generellt kvalitetsmässigt höjas och göras mer attraktiva. Det är viktigt att erbjuda lärarledda heltidsstudier (minst 2800 poäng) och lägga scheman så att samtliga elever utan aktiva val kan läsa in grundläggande högskolebehörighet på yrkesinriktningar.
- Sverige bör öka investeringarna i utbildning. Tiden i skolan måste utnyttjas mer effektivt och motsvara heltidsstudier. Undervisningstiden kan knappast ökas inom befintliga ekonomiska ramar.

5.3 STÄRK KOPPLINGEN TILL ARBETSLIVET MED MER PRAKTIK

Praktik och arbetsplatsförlagt lärande av hög kvalitet är en förutsättning för en väl fungerande yrkesutbildning och motiverar eleverna att slutföra sin utbildning. Arbetsplatsförlagt lärande förmedlar arbetslivets krav och kompletterar den skolförlagda utbildningen. Skolinspektionen konstaterar att det finns stora problem, både vad gäller omfattningen och kvaliteten på det arbetsplatsförlagda lärandet samt att det har varit så under en längre tid. Det är viktigt att utveckla detta lärande och att skolan kan ställa tydliga krav på hur företagen kan bidra till arbetsplatsförlagt lärande.

Olika lärlingssystem som kombinerar teori med arbetsplatsförlagt lärande kan också vara en bra väg till industrin. Dessa behandlas av respektive förbund.

Examensmålen för de olika gymnasieprogrammen målar upp en bild som inte speglas i reglerna för examen[9]. Kunskapskraven för att nå examen (E-nivån) stämmer inte med examensmålen. Detta försvårar samverkan mellan gymnasieskolan och arbetslivet.

Industrirådets förslag:

- Det behövs ett ökat samarbete mellan utbildning och arbetsliv. Teknikcollege är Industrirådets verktyg för långsiktig samverkan, framför allt i grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning.
- Arbetslivet utvecklas hela tiden och ställer nya krav på såväl praktiska som teoretiska kunskaper. Därför behöver möjligheten till hybrid-program i gymnasieskolan öka.
- Det arbetsplatsförlagda lärandet har stor betydelse för utbildningarnas kvalitet. För att underlätta företagens engagemang och kvalitets-uppföljning krävs bättre strukturer på utbildning och uppföljning av handledare liksom för samverkan mellan skola och arbetsliv.

5.4 ÖKA INTRESSET FÖR GYMNASIEINGENJÖRSUTBILDNINGEN

Det fjärde året som återinförts på teknikprogrammet har sedan år 2011 varit en försöks-utbildning på ett fåtal skolor som nu permanentats. Utbildningarna är riksrekryterande och ges inom fyra profiler: informationsteknik, samhällsbyggande, design och produktutveckling samt produktionsteknik. Totalt anordnar 50 skolor i 48 kommuner utbildningen och totalt var det läsåret 2016/17 527 elever som läste fjärde året.[10] Men för detta läsår beviljades statsbidrag för 1030 elever på 82 skolor. Så även om programmet vuxit så är utbudet fortfarande större än efterfrågan. Ett starkare samarbete mellan skolorna och industrin behövs för att få programmet att växa.

Vid avskaffandet av den tidigare gymnasieutbildningen år 1994 underskattades vilken betydelse gymnasieingenjörer hade för den tekniska sektorns kompetensförsörjning. En stor del av den prognostiserade kommande ingenjörsbristen utgjordes av pensionsavgångar bland gymnasie-ingenjörer och personer som utbildats inom Yrkestekniska högskolan (fanns på 70-talet).

[9] Se skollagen 16:6 och 16:26–27
[10] Skolverket 2017

Högskoleingenjörsutbildningarna samt ingenjörsliknande utbildningar inom Yrkeshögskolan har inte kunnat täcka upp dessa brister.

Det nya fjärde året har utformats som en fristående påbyggnad på teknikprogrammet. Efter försöksverksamheten ökades förkunskapskraven. En fristående påbyggnad infördes för att gymnasieingenjörsutbildningen inte skulle vara alltför systembrytande. Detta har dock lett till ett antal oönskade konsekvenser. Tydligast är att rekryteringen till det fjärde året ligger långt under förväntningarna. Det har också varit svårt att skapa en tydlig progression mellan teknikprogrammet och det fjärde året. Med en mer sammanhållen utbildning kan övergångarna till det fjärde året liksom progressionen förbättras.

Industrirådets förslag:

- Det behövs ett starkare samarbete mellan skolorna och industrin för att skapa program med relevant innehåll och för att öka intresset för programmet.
- Det fjärde året måste integreras bättre med de tre första åren.
- Även det fjärde året behöver utökad pedagogiskt planerad tid och mer lärarledd undervisning.

5.5 DET BEHÖVS FLER KOMPETENTA YRKESLÄRARE

En yrkesutbildning av hög kvalitet förutsätter att det finns lärare med relevanta yrkeserfarenheter. Att bli yrkeslärare bör därför vara en möjlig och attraktiv karriärväg för människor med erfarenhet från industrin. Det är angeläget att tidigare relevanta yrkeserfarenheter kan tas till vara samtidigt som behörighet att undervisa i respektive ämnen läses in. Industrirådet ser ett behov av att förbättra möjligheterna för lärare att skaffa sig behörighet samtidigt som de undervisar på deltid och därmed kan ha en försörjning.

Vidare bör lärare på teknikprogram och yrkesprogram som riktar sig mot industrin i högre utsträckning ges möjlighet att följa med den snabba tekniska utveckling som pågår inom industrin. Kompetensutveckling är därför särskilt angeläget för denna lärargrupp.

Industrirådets förslag:

- Fler lärare behövs i teknik och naturvetenskap än vad den ordinarie lärarutbildningen kan få fram. Därför behövs det alternativa sätt att bli lärare i teknik och naturvetenskap.
- Det behövs en särskild kompetensutvecklingsinsats riktad mot lärare inom teknik- och yrkesämnen.

Yrkesvux borde öppnas upp för fler målgrupper så att mer kompetens tillförs. – Yrkesvux ska inte vara en arbetsmarknadsåtgärd!

6. INFÖR ETT PERMANENT YRKESVUX

Minskande gymnasiekullar och ett vikande intresse bland unga för gymnasiets yrkesprogram är en utmaning för industrins kompetensförsörjning. För att möta industriföretagens behov av personer med gymnasial yrkesutbildning måste det även finnas möjligheter att yrkesutbilda sig i vuxen ålder. Den yrkesinriktade vuxenutbildningen ska möjliggöra yrkesväxling oavsett utbildningsbakgrund och behöver en stabil och långsiktig finansiering. Nära samverkan med arbetslivet är en förutsättning för att utbildningsutbudet planeras med utgångspunkt i den regionala arbetsmarknadens behov.

Yrkesinriktad vuxenutbildning på gymnasial nivå (yrkesvux) är en del av komvux. Staten finansierar ett stort antal utbildningsplatser genom statsbidrag eftersom kommunerna inte har någon skyldighet att erbjuda yrkesvux. Antalet statligt finansierade utbildningsplatser på yrkesvux har ökat kraftigt under senare år. Samtidigt är utbildningsutbudet inom yrkesvux fortsatt begränsat i många kommuner. Osäkerheten kring framtida finansiering drabbar i synnerhet de utbildningar som industrin efterfrågar eftersom de kräver investeringar i lokaler och utrustning. Detta påverkar även gymnasieskolans yrkesprogram negativt. Ett bredare utbildningsutbud inom yrkesvux gör det möjligt för kommuner att behålla yrkesutbildningar som är strategiskt viktiga för regionens arbetsmarknad under perioder med få gymnasieelever. Förändringen av statsbidraget för yrkesvux med nya krav på kommunal samverkan och medfinansiering är därför välkomna steg i rätt riktning.

Yrkesvux erbjuder i dag små möjligheter till yrkesväxling för yrkesverksamma och de med högskoleförberedande gymnasieutbildning. Det beror på att urvalsbestämmelserna prioriterar de som står långt från arbetsmarknaden eller har kort tidigare utbildning. Gymnasieskolan ska inte vara en återvändsgränd åt något håll. Att de med högskoleförberedande gymnasieutbildning får möjlighet att yrkesutbilda sig är lika viktigt som att eleverna på yrkesprogrammen ges möjlighet till högskolebehörighet.

Industrirådet anser att yrkesvux ska erbjuda möjligheter till omskolning eller vidareutbildning och inte primärt ses som en konjunkturåtgärd. Utgångspunkten bör vara att utbildningen ska bygga på individens förmåga att tillgodogöra sig utbildningen.

Industrirådets förslag:

- Staten bör säkerställa en stabil och långsiktig finansiering för regionalt yrkesvux så att de samverkande kommunerna kan erbjuda ett brett utbildningsutbud.
- Se över urvalsbestämmelserna i yrkesvux för att möjliggöra yrkesväxling eller gör yrkesvux till en egen utbildningsform. Individens förmåga att tillgodogöra sig utbildningen bör vara en utgångspunkt.
- Säkerställ att kommunerna planerar utbudet av yrkesvux med utgångspunkt i hela den regionala arbetsmarknadens behov.

7. UTÖKA YRKESHÖGSKOLAN

Yrkeshögskolan (YH) har sedan den infördes år 2009 varit ett ur industrins perspektiv välbehövligt komplement till det övriga skolsystemet. Det faktum att utbildningar inom YH både skapas och bedrivs i nära samverkan med arbetslivet skapar goda förutsättningar för utbildningar som leder till jobb. Enligt kvalitetsgranskningen av yrkeshögskolan år 2016 håller 71 procent hög eller mycket hög kvalitet[11].

Det finns en stor efterfrågan inom industrin på den kompetens som erbjuds inom YH. Det märks bl.a. genom att en hög andel av de studerande är etablerade på arbetsmarknaden inom det område han eller hon studerat relativt snabbt efter avslutad utbildning. 89 procent har jobb inom ett år och av dessa har 55 procent en anställning som överensstämmer med utbildningen. Idag går det två sökande per utbildningsplats och år 2015 studerade 46 500 personer inom YH.[12] Regeringen har år 2016 tillfört Yrkeshögskolan 3 000 nya platser och ytterligare 3 000 nya platser tillkommer år 2017.

Industrirådet ser ett antal områden som bör utvecklas för att YH fullt ut ska kunna motsvara det behov som finns hos våra företag. Det handlar t.ex. om automation och kvalificerad yrkesarbetarkompetens. Ett löpande starkare samarbete mellan industrin och Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) kan säkra upp fler industrirelevanta utbildningar för framtiden.

Resursfrågan är ett akut problem som riskerar att förvärras på sikt. En ansökan om att få starta YH-utbildningar kräver ett stort engagemang från det lokala och regionala näringslivets företrädare. Om dessa upplever att insatsen som krävs för en ansökan blir för stor i förhållande till möjligheten att bli godkänd finns stor risk att motivationen att ansöka minskar.

Yrkeshögskolan är konstruerad så att den efterfrågade kompetensen är grunden för om en utbildning ska få starta. När behoven varierar är det viktigt att även utbildningsutbudet kan variera. Industrirådet anser detta vara en viktig grundprincip som bör upprätthållas.

Samtidigt ser vi att behovet av vissa utbildningsplatser är konstant, oavsett konjunktur. Det gäller framförallt inom vård och omsorg, men också vissa utbildningar med industriell inriktning. Den återkommande prövning som krävs för att bedriva YH-utbildningar tar inte hänsyn till dessa mer strukturella behov vilket riskerar att få negativa konsekvenser för kompetensförsörjningen. Dels går en stor del av de resurser som är avsedda för YH till just dessa utbildningar, vilket tränger undan resurser till andra mer konjunkturberoende utbildningar. Dels gör risken för att en utbildningsanordnare blir av med sitt tillstånd att bedriva utbildning att nödvändiga investeringar i lärare, lokaler och maskinparker försvåras. Det blir således svårt att skapa en långsiktig samverkan mellan utbildning och näringsliv.

Gränsdragningen mellan utbildning på gymnasial nivå och utbildning på yrkeshögskolenivå behöver ses över. Idag kan unga, ambitiösa elever på det industritekniska programmet i gymnasieskolan fördjupa sina kunskaper, vilket är bra. Samtidigt innebär det att elever som läser en bredare utbildning inte kommer vidare i sitt livslånga lärande. Det beror på att kurser som erbjuds i gymnasieskolan inte får ingå i YH-utbildningar och att yrkesvux inte primärt är

[11] Myndigheten för yrkeshögskolan 2017
[12] https://www.myh.se/Documents/Publikationer/Informationsmaterial/kortfattad_yrkeshogskolan.pdf

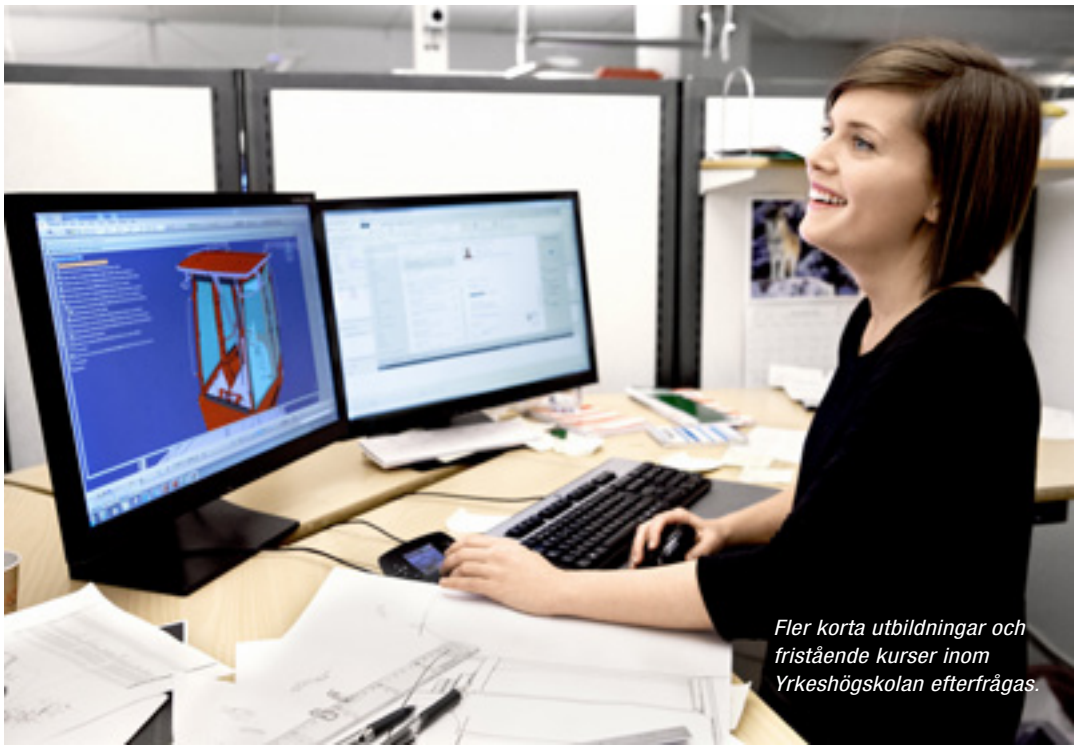

Fler korta utbildningar och fristående kurser inom Yrkeshögskolan efterfrågas.

till för denna målgrupp.

För industrin är det viktigt att även utbildningar med få utbildningsplatser är ekonomiskt genomförbara. Inom industrin finns behov av nyckelkompetenser inom bristyrken. En del av dessa yrken kräver förkunskaper och antalet sökande kan därmed inte heller bli så stort. YH-myndigheten har uppmärksammat detta men samtidigt upplever industrin att utbildningsanordnarna oroar sig för om utbildningen ska bära sig ekonomiskt. Det är viktigt att även dessa utbildningar ges rimliga förutsättningar.

Yrkeshögskolan skulle kunna ge ett större bidrag till kompetensförsörjningen än idag om det fanns fler korta utbildningar och om det infördes fristående kurser både inom befintliga utbildningar och som helt fristående kurs. Många yrkesverksamma som behöver bygga på sin kompetens har svårt att ta del av längre utbildningar. Helt fristående kurser innebär att innehållet kan utformas specifikt efter yrkesverksammas behov. Det ger möjlighet att möta mer akuta kompetensbrister i näringslivet. Kortare utbildningar ger även större möjlighet att använda yrkeshögskolans utbildningar till att i en omställningssituation matcha uppsagda mot jobb där det råder kompetensbrist. Möjligheten att ta in studenter på enstaka kurser inom en pågående utbildning när det finns tomma platser efter utbildningsstart, som infördes 2017, är otillräcklig för att möta arbetslivets och yrkesverksammas behov.

För att kunna möta industrins behov bör det finnas möjlighet att utforma utbildningar där det krävs särskilda förkunskapskrav. Till exempel kan relevant yrkeserfarenhet vara ett nödvändigt förkunskapskrav till utbildningar som syftar till att spetsa yrkesverksammas kompetens. För att

underlätta övergången mellan gymnasieskolans yrkesprogram och yrkeshögskolan beslutade regeringen 2016 att andra förkunskapskrav än krav på kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper bara får ställas om det finns särskilda skäl. Vi delar regeringens syn att det är viktigt att gymnasieskolan i de flesta fall ska ge behörighet till yrkeshögskolans utbildningar. Men istället för att införa en bestämmelse om särskilda skäl borde MYH få i uppdrag att göra en noggrannare kontroll om de förkunskapskrav som ställs är nödvändiga för att det ska gå att klara av utbildningen. Med den nya bestämmelsen om särskilda skäl är risken uppenbar att utbildningar riktade specifikt till yrkesverksamma antingen läggs ned, eller ändras till sitt upplägg och innehåll, med negativa konsekvenser för kompetensförsörjningen.

Industrirådets förslag:

- Generellt ökade medel till yrkeshögskolan för att tillgodose de behov som finns på arbetsmarknaden.
- Ersättningsmodellen behöver göra det möjligt att starta utbildningar med små grupper för nyckelkompetenser och bristyrken.
- Se över gränsdragningen mellan yrkeshögskolan och gymnasieskolan.
- Inför fristående kurser inom yrkeshögskolan, både som del av en befintlig utbildning och som helt fristående kurs. Det senare ger möjlighet att utforma korta utbildningar som utformas specifikt för att möta yrkesverksammas behov av kompetensutveckling.
- För att yrkeshögskolan ska kunna möta arbetslivets behov av kompetens krävs ökade möjligheter att, när det är befogat, ställa krav på särskilda förkunskaper, bland annat relevant arbetslivserfarenhet. Nuvarande bestämmelse om att det krävs särskilda skäl innebär en alltför snäv begränsning.

Yrkeshögskolan är en relativt kort väg in i yrkeslivet där industrin får den kompetens som efterfrågas – när den fungerar som den ska.

8. ÖKA KVALITETEN I HÖGSKOLE-UTBILDNINGEN MED SAMVERKAN

Olika delar av industrin har behov av kompetens med olika utbildningsbakgrund, från kvalificerade yrkesarbetare till akademiskt utbildade och disputerade. Andelen anställda med högskoleutbildning har de senaste decennierna kraftigt ökat i industrin, t.ex. inom fordon- och kemiindustrierna.

8.1 GRUNDUTBILDNING

Det är väsentligt att utbildning främjas som svarar mot industrins och samhällets långsiktiga behov. Detta ligger i linje med EU:s Bolognaprocess, där ett av målen handlar om att främja anställningsbarhet i högre utbildning. I Bolognaprocessen lyfts också lärandemålsperspektivet, vilket innebär att man byter fokus från utbildningarnas innehåll till vad utbildningen ska resultera i. Studenter ska också kunna omsätta sitt vetande i praktiken, vilket man kan lära genom t.ex. realistiska tillämpningsövningar, examensjobb och praktik. Industrin kan bidra till att stärka samverkan i utbildningen även genom att vara aktiva i lärosätenas programråd. För att bistå högskolan i detta arbete behöver industrin kunna definiera sitt behov av kompetens.

Kvaliteten på svensk högre utbildning måste vara internationellt konkurrenskraftig och jämförbar. Då kan den också attrahera fler utländska studenter. Detta skapar en internationell lärmiljö och medvetenhet, något som är viktigt för de som arbetar i eller med internationella koncerner. När högskolans internationalisering ska utvecklas är arbetsmarknadens kompetensbehov viktiga att beakta.

Kvaliteten på svensk högre utbildning behöver även vara jämförbar både för blivande studenter och för arbetsgivare (i Sverige). För arbetslivet och för flertalet studenter finns ett över-

Industrirådets förslag:

- Samverkan med arbetsmarknaden under utbildningen bör tydliggöras i högskolelagen.
- Resurstilldelningssystemet för högskolan behöver ge incitament för utbildningssamverkan genom de löpande anslagen, men för att under en övergångsperiod driva på utvecklingen bör goda möjligheter finnas till sökbara projektanslag.
- För att stimulera kvalitetsutveckling och för att underlätta medvetna val hos studenterna bör UKÄ få ett särskilt uppdrag att samla in och tillhandahålla nationellt jämförbar information om utbildningars kvalitet och utfall på arbetsmarknaden.
- Industrirådet vill att kvalitetssäkringen av högre utbildning inbegriper studenternas övergång till arbetsmarknaden. Det är egentligen först en period efter utbildningen som det går att bedöma om utbildningen var relevant och höll en hög kvalitet.

skuggande kvalitetsmått – hur lätt eller svårt det är att få ett relevant jobb efter utbildningen. Detta kvalitetsmått behöver tas fram och synliggöras nationellt. Med det nya kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning är sådan information inte möjlig att ta fram. UKÄ bör därför få ett särskilt uppdrag att samla in och tillgängliggöra nationellt jämförbar information om utbildningars kvalitet där utfallet på arbetsmarknaden ingår. I senaste forskningspropositionen[13] skriver regeringen: ”Även lärosätenas samverkan med det omgivande samhället och sambandet mellan utbildning och forskning förväntas stärkas”. Men förslagen som ska leda till detta saknas. Därför är det viktigt att resursfördelningen till universitet och högskolor verkligen stimulerar samverkan i utbildningen, inte bara i forskningen. Detta behöver skrivas fram tydligare i högskolelagen och incitamenten måste utformas så att det för lärosätena blir intressant att söka samverkan med företag om utbildningens innehåll och arbetslivsanknytning. Det handlar både om att löpande anslag knyts till samverkan och om projektmedel för att utveckla olika delar.

8.2 VIDAREUTBILDNING

Högskolan bör ha en större roll när det gäller vidareutbildning. Enstaka kurser, som högskolorna ofta prioriterar ned, är viktiga som del i det livslånga lärandet och kan få större betydelse än idag. Nu saknas incitament, riktade medel för kompetensutvecklingskurser och samverkan med det regionala näringslivet. Utbudet av enstaka kurser har blivit ”tillplattat”, dvs. att alla lärosäten vill erbjuda allt istället för att bli riktigt duktiga inom vissa områden som är relevanta för regionen. Det är ett tecken på att resurstilldelningssystemet inte fungerar.

Lärosätena behöver bli bättre på att marknadsföra sig gentemot arbetsmarknaden, inte bara potentiella studenter. Genom ökad arbetsmarknadskontakt kommer högskolan också urskilja behov som kan ge idéer till nya utbildningar, både på grundnivå och som vidareutbildning.

KK-stiftelsen finansierar idag utbildningar för yrkesverksamma på avancerad nivå. Kurserna, som är nät- och modulbaserade, är framtagna i samarbete mellan högskolor och företag och erbjuder ett aktuellt och relevant innehåll. Erfarenheter från dessa utbildningar kan användas för att öka relevansen i det ordinarie kursutbudet för samtliga lärosäten.

Industrirådets förslag:

- Ge uppdrag och finansiering till högskolan att jobba med vidareutbildning. Inte bara uppdragsutbildning, utan också större utbud av enstaka kurser för ”återvändare”.
- Utbudet av utbildningar som är tillgängliga och relevanta för yrkesverksamma bör öka i högskolan.
- En utvidgad satsning på kompetensutveckling bör göras där högskolan har en roll.
- Inför en satsning på modul- och nätbaserad kompetensutveckling som kan omfatta samtliga lärosäten.

[13] Regeringens proposition 2016/17:50

9. FÖRBÄTTRA FÖRBEREDELSERNA INFÖR STUDIER OCH KOMPETENSUTVECKLING

9.1 UNDERLÄTTA VALIDERING AV INDUSTRIELL KOMPETENS

Validering av kompetens är en strukturerad bedömning och dokumentation av en individs kompetens (kunskap, färdighet och förmåga) oavsett hur den förvärvats. Genom en validering ska individen kunna erhålla en kvalifikation med legitimitet och värde på arbetsmarknaden eller för vidare utbildning.

Branschvalidering

Branschvalidering synliggör och dokumenterar den kompetens som finns, och identifierar kunskapsluckor som behöver fyllas. Det gör det möjligt att genomföra en kostnadseffektiv och träffsäker kompetensutveckling. Branschvalidering görs mot branschens fastställda och erkända krav på kompetens för vissa arbetsuppgifter eller för en yrkesroll. Det stärker den enskildes karriärutveckling, underlättar rörlighet och ger arbetsgivare underlag för bedömning av anställningsbarhet. Valideringen ska kunna användas vid rekrytering, omställning, utbildning, samt för validering av nyanländas kompetens. Regeringens valideringsdelegation har tagit fram en nationell strategi för validering för att säkra ett effektivt, långsiktigt och överblickbart system.

Industrin har utvecklat och påbörjat etableringen av en modell för validering av industriella baskompetenser, Industriteknik Bas (Se bilaga 2). Det finns också validering för automation och nu utvecklas validering för underhåll. Syftet är att underlätta en systematisk och strategisk kompetensutveckling av anställda i industrin. Baskonceptet är framtaget av branschens företag och valideringsprocessen är stabil och pålitlig. Avgörande nu är att verktyget får spridning och därmed legitimitet hos ett stort antal företag.

Inom industrin finns också ett antal bransch- eller befattningsspecifika valideringssystem för bl.a. skärande bearbetning, svets, processindustri och trä. Ytterligare modeller tas fram. Många sektorer har dock svårt att skapa resurser för att på egen hand ta fram valideringsmodeller för nyckelkompetenser. Genom bl.a. det stöd som kopplats till att utveckla lärande inom yrkesintroduktionsanställningar har det funnits en möjlighet att finansiera framtagandet av kvalifikationer och tillhörande valideringsmodeller. Det vore önskvärt att detta arbete gavs en högre prioritet.

Små och medelstora företag har särskilt svårt att avsätta resurser för att validera sin personal. För att stimulera spridning av industrins valideringsverktyg föreslås att regionernas kompetensplattformar ges möjlighet att via ”valideringscheckar” låta företag validera sina medarbetare. Det behövs mer än den pilotverksamhet med valideringscheckar som Tillväxtverket har för att främja strategiskt kompetensförsörjningsarbete genom validering av de anställdas kompetenser (3 milj.kr/år under tre år). Ambitionen är vällovlig men behöver utvecklas till fullskalig verksamhet för att ge resultat.

Enligt regeringen har nu Arbetsförmedlingen nya möjligheter att satsa på valideringsprogram och förbättrar nu stödet för arbetsgivare genom specialister med inriktning mot företagsrådgivning och förbättrade digitala tjänster som ska bidra till en effektivare matchning mellan rekryteringsbehov och arbetssökande.

Industrirådets förslag:

- Staten bör anslå medel för utveckling, kvalitetssäkring och främjande av branschvalidering för att säkra en stabil och långsiktig utveckling. Arbetsmarknadens parter bör tillsammans med nationella branschorganisationer initiera och driva utveckling och vidareutveckling av branschvalidering.
- Valdieringsdelegationens förslag om överförbarhet mellan kvalifikationer och ansvar nationellt och regionalt bör genomföras.
- Stötta parternas arbete med att sprida information om nyttan med branschvalidering. Tillför resurser till c:a fem industritäta pilotregioner för att genomföra informationsinsatser kring validering, samt valideringscheckar för företag som vill validera sin personal.
- För att skapa legitimitet i branschvalidering bör offentliga medel endast stödja valderingsverktyg som utvecklats och godkänts av branschen och som kan användas i hela landet.

Validering för utbildningssystemet

Även inom högskolan finns det möjlighet att få sin reella kompetens prövad, både för behörighet och tillgodoräknande. Syftet är man inte ska behöva ägna tid åt de delar av en utbildning där man redan uppfyller målen och på så vis kan korta utbildningstiden. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är prövning av reell kompetens lönsam, då det innebär minskade utgifter för behörighetsgivande utbildning, minskad användning av studiestöd samt ökade skatteintäkter eftersom den tid som ägnas åt förvärvsarbete ökar. För individen skulle detta kunna medföra ökad behörighet men även kortare utbildningstider.

Idag förekommer dessa prövningar endast i mycket begränsad omfattning. En viktig förklaring som framhålls av högskolor vid Högskoleverket utvärderingar är att processen innebär dubbla ekonomiska minusposter. Prövningen är mer resurskrävande än traditionell utbildning och de poäng som tillgodoräknas i prövningen berättigar inte institutionen till någon ekonomisk ersättning. Idag hindras alltså prövning av reell kompetens av att det innebär ökade kostnader inom ramen för högskolornas egen ekonomi samtidigt som intäkterna minskar.

Sveriges referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (SeQF) infördes 2015. Referensramen gör det möjligt att nivåplacera och jämföra arbetslivets kvalifikationer med utbildningar i det formella utbildningsystemet. I förlängningen kan referensramen bidra till att skapa ett nationellt och legitimt system för validering av reell kompetens som förvärvats bl.a. inom arbetslivet.

Ett problem utgörs av det formella utbildningssystemets njugga inställning till kvalifikationer framtagna av arbetsmarknadens parter. Detta gäller från Skolverket till enskilda skolhuvudmän. I t.ex. Danmark fastställer arbetsmarknaden kvalifikationer och lärandemål i samråd med staten som styr utbildningssystemet.

Industrirådets förslag:

- Kvalifikationer framtagna av arbetsmarknaden bör vara styrande även för det formella utbildningssystemet inom gymnasieskolan, komvux, yrkesvux och arbetsmarknadsutbildningar.
- Att validering fungerar i högskolan är av stor betydelse för yrkesverksammas möjligheter till återkommande utbildning. Det förutsätter en centralisering av valideringsverksamheten vid högskolan och att högskolan tilldelas resurser så att validering faktiskt kan ske.
- Högskolan bör ges ekonomiska incitament att arbeta med prövning av reell kompetens för behörighet och tillgodoräknande. Exempelvis bör de poäng som tillgodoräknas vid bedömning av reell kompetens medge rimlig ersättning.

9.2 GE ALLA VÄRDEFULL STUDIEVÄGLEDNING FÖRE OCH UNDER ALL UTBILDNING

Elever i grundskolan och gymnasieskolan behöver bättre kunskaper inför sina studieval. Det handlar om att skolan i hela utbildningssystemet behöver ge en värdefull studie- och yrkesvägledning och att elever i grundskolan får en kvalificerad rådgivning om yrken och studier inom naturvetenskap och teknik.

Idag är det kraftiga könsmässiga obalanser i tekniskt och industriellt relevanta utbildningar. Detta är ett bekymmer som kräver insatser nationellt. Branscherna kan och vill medverka till att bryta könsstereotypa utbildningsval.

Över tid har kontakten med arbetslivet i grundskolan minskat. Att prao åter blir obligatoriskt i grundskolan är därför mycket välkommet. Behovet av en väl fungerande studie- och

yrkesvägledning är lika stort idag som för 20 år sedan och kunskapen hos elever om olika yrken är svag. Elever vet sällan vilka yrken olika utbildningar leder till.

För att stärka arbetsmarknadskunskapen så att fler elever kan göra medvetna val behöver studie- och yrkesvägledningen (SYV) förstärkas och förbättras. SYV-funktionen på skolorna behöver stärkas och behöver en tätare dialog med näringslivet i regionen. Kontinuerlig kompetensutveckling av studie- och yrkesvägledare måste till så att deras kunskap ständigt är aktuell.

Regeringen har uppdragit åt Tillväxtverket och Skolverket (3 miljoner kr/år i tre år) att genomföra en pilotsatsning för att engagera och bjuda in t.ex. elever, lärare och studie- och yrkesvägledare till aktiviteter som arbetsplatsbesök och mässor. I uppdraget kommer även insatser för framtagning av informationsmaterial att ingå samt stöd till innovativa samverkansprojekt som syftar till att säkerställa industrins behov av kompetens nu och i framtiden. Detta är ett välloviligt pilotprojekt som behöver skalas upp för att få effekt.

Industrirådets förslag:

- Regioner och kommuner behöver ha en mer utvecklad löpande dialog mellan studie- och yrkesvägledningen och näringslivet.
- Studie- och yrkesvägledningen är hela skolans ansvar och behöver genomsyra all verksamhet i skolan och på ett bättre sätt integreras i den ordinarie undervisningen.
- Information om utbildningars innehåll och utfall på arbetsmarknaden behöver bli bättre för att studenter ska kunna göra medvetna val. Universitetskanslersämbetet eller Universitets- och högskolerådet bör få i uppdrag att ta fram och tillhandahålla bättre jämförbar information om högskoleutbildningar på ett lättillgängligt sätt.
- Studie- och yrkesvägledare är ofta duktiga på studievägledning, men är ofta osäkra på yrkesvägledning. Här krävs kontinuerliga fortbildningsinsatser utformade i samarbete med arbetslivet.
- Yrkesvägledning måste ges ett större utrymme i studie- och yrkesvägledarutbildningen.

9.3 ÖKA UNGAS INTRESSE FÖR TEKNIK OCH NATURVETENSKAP

Nationella och internationella studier som mäter attityder till olika ämnen visar att matematik och naturvetenskap generellt får låga placeringar relativt andra skolämnen. Samtidigt visar studier att ungdomar är intresserade av många frågor med ett naturvetenskapligt innehåll. Det handlar t.ex. om hur man botar sjukdomar, klimatfrågor och rymden. Ungdomar visar stor tilltro till vetenskapens möjlighet att lösa olika problem. I skolan handlar undervisningen i naturvetenskap dock till stor del om vetenskapliga fakta med svag koppling till både samhället och yrkeslivet. Skolan misslyckas därmed i stor utsträckning att visa eleverna användbarheten i naturvetenskapen.

Rekryteringsläget till lärarutbildningar i matematik, naturvetenskap och teknik är problematiskt

generellt, men särskilt svårt när det gäller ämneslärare till högstadiet. Industrirådet ser positivt på regeringens pågående pilotprojekt (15 miljoner kr/år) att utbilda forskare till ämneslärare och lektorer där forskarutbildade får kompletterande pedagogisk utbildning. Målet är fler ämneslärare inom matematik, naturvetenskap och teknik. Satsningen innehåller även ett utbildningsbidrag på 25 000 kr/mån till de studerande. Men detta räcker inte. Det behövs liknande initiativ i större skala för att möjliggöra för fler akademiker att hitta vägar in till läraryrket i dessa ämnen.

Bland landets 15-åringar finns enligt Ungdomsbarometern ett ökat intresse för att få reda på vilken typ av arbetskraft som kommer att efterfrågas imorgon. De anser inte att skolan gett dem bra information om vilka yrkesmöjligheter som finns. Studie- och yrkesvägledarna är samtidigt enligt ungdomarna själva en av de mest inflytelserika påverkarna i elevers studieval jämte föräldrar, vänner och lärare. Studie- och yrkesvägledningen bör kanalisera ungdomarnas intressen och drömmar i yrkes- och utbildningsval men också ge en realistisk bild av vilka utbildningar som kan leda till jobb. Därför bör studie- och yrkesvägledningen tydligare kopplas till de regionala kompetensplattformarna.

Industrirådets organisationer jobbar själva aktivt med att öka intresset bland barn och unga för teknik, naturvetenskap, matematik och industrin i projekt som t.ex. Tekniksparnarna, Kemins dag, Teknik-SM och Felix stör en ingenjör. För att öka intresset för industrirelevanta utbildningar kommer några av Industrirådets parter under år 2017–2019 att genomföra en ökad satsning på skoltävlingar i yrkesskicklighet.

Trots att många av dessa initiativ visat sig framgångsrika så har de svårt att få långsiktig finansiering och deras framgång bygger mycket på enskilda eldsjälar.

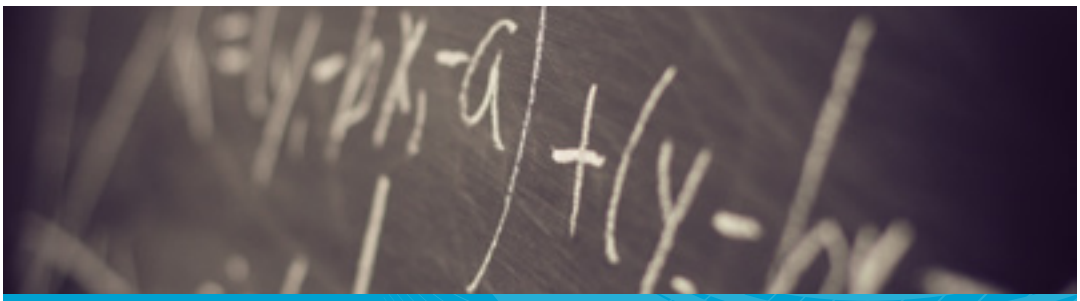

Industrirådets förslag:

- Teknikintresset måste lyftas tidigt. Långsiktiga och välbeprövade satsningar där det finns en koppling till arbetslivet bör finnas tillgängliga i mycket större utsträckning än idag. Detta förutsätter en långsiktig finansiering.
- Undervisningen i matematik, naturvetenskap och teknik behöver utvecklas och fler lärare behöver få vidareutbildning i hur undervisningen kan kopplas till verkliga samhällsutmaningar.
- Lärarutbildningarna måste göras mer attraktiva för så att fler unga söker lärarutbildningar inom naturvetenskapliga ämnen.

10. FÖRBÄTTRA FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR LIVSLÅNGT LÄRANDE I ARBETSLIVET

Den pågående strukturomvandlingen till följd av digitalisering och ökad global konkurrens är snabb och genomgripande. Förmågan att ställa om efter ändrade kompetenskrav prövas nu i allt högre utsträckning. Medarbetarnas kompetenser kommer löpande att behöva utvecklas för att hålla jämna steg med utvecklingen på arbetsplatsen så att företaget kan behålla sin konkurrenskraft. Medarbetarna behöver även kompetensutveckling för att själva vid behov kunna ställa om till arbeten hos nya arbetsgivare och inom nya yrkesområden.

I dag saknas systemlösningar för yrkesverksammas livslånga lärande. Det gäller både personalutbildning i arbetsgivarens regi och det offentliga utbildningssystemets utbud av relevanta och tillgängliga utbildningar. Det medför att både arbetsgivare och anställda riskerar att underinvestera i kompetensutveckling. För att underlätta omställning och minska risken för framtida matchningsproblem behöver företagen arbeta långsiktigt med strategisk kompetensutveckling. Både medarbetare och företag behöver ekonomiska och strukturella förutsättningar för utbildning och kompetensutveckling i arbetslivet. Samtidigt behöver det offentliga utbildningssystemet anpassas bättre till yrkesverksammas behov.

10.1 STÄRK FÖRETAGENS ARBETE MED STRATEGISK KOMPETENSUTVECKLING

Strategisk kompetensutveckling handlar om företagens förmåga att långsiktigt attrahera, behålla och utveckla rätt kompetens för att uppnå verksamhetens mål.[14] Svenska industriföretag är generellt sett väl medvetna om behovet av ny kompetens och att digitalisering och globalisering skruvar upp kompetenskraven allt mer. Samtidigt är det oklart för många företag vad som ska göras, hur det ska göras och med vilka resurser. Konsekvensen kan bli att investeringar i medarbetarnas kompetens uteblir. Dessa individer riskerar sedan att bli av med sin anställning när företagen omstrukturerar.

[14] Tillväxtverket 2017

Företagens utbildningsinsatser genomförs ofta sporadiskt och utan koppling till strategisk utveckling eller kritiska kompetenser, exempelvis mer avancerad teknik, maskinuttnyttjande, nya material eller nya krav på kvalitet och toleranser. Utan särskild erfarenhet är det svårt att organisera lärande och strategisk kompetensutveckling, inte minst inom nya och delvis oformulerade kompetensområden.

Industrirådets förslag:

- Använd validering som ett verktyg för karriärväxling, omställning och kompetenslyft.
- Genomför, med hjälp av Tillväxtverket, en nationell programsatsning med stöd till införande av hållbara processer för strategisk kompetensutveckling. En sådan satsning bör baseras på industrins valideringsmodell och omfatta handledning till enskilda företag.
- Subventionera pilotvalidering som incitament till fortsatt kompetensutveckling. Skapa möjlighet för små- och medelstora företag att söka medel från Vinnova för att utveckla innovativa modeller för strategisk kompetensutveckling.

10.2 ANPASSA UTBILDNINGSSYSTEMET FÖR YRKESVERKSAMMA OCH YRKESVÄXLARE

Grundprincipen i det offentliga utbildningssystemet är fortfarande att utbilda unga innan de etablerar sig på arbetsmarknaden. Det är därför svårt för yrkesverksamma att återvända till komvux, högskolan eller yrkeshögskolan för att vidareutbilda sig eller byta yrkesområde, även om det gäller byte till yrkesområden där det råder brist på arbetskraft.

Kommunal vuxenutbildning

Urvalsreglerna i den kommunala vuxenutbildningen gör det svårt för yrkesverksamma att få tillgång till kortare kurser på gymnasial nivå. Industrirådet stödjer regeringens förslag om en utökad rätt till komvux för att uppnå grundläggande och särskild behörighet till högskola och yrkeshögskola. Det är positivt att fler individer får möjlighet till eftergymnasiala studier.

Högskola och yrkeshögskola

Utbildningarnas längd, studietakt och distributionsform är viktiga förutsättningar för att de ska vara tillgängliga för yrkesverksamma. I dag saknas ett brett utbud av kortare kurser och program som även kan ges på kvällstid eller på distans. De som studerar på kvälls- och distanskurser tar generellt sett färre poäng per termin än traditionella studenter. Att en betydande del av lärosätets ersättning är knuten till poängproduktionen ger svaga incitament för att bedriva denna typ av undervisning.

Personer med lång arbetslivserfarenhet ska inte i onödan behöva gå vägen via komvux för att studera på eftergymnasial nivå. Bedömningen av reell kompetens behöver därför utvecklas inom både högskola och yrkeshögskola.

Även studiestödsystemet är i huvudsak utformat för unga studenter i grundutbildning, vilket försvårar för yrkesverksamma med försörjningsansvar att studera. Personer högre upp i åldrarna klarar inte att försörja sig själva och sina familjer med studiebidrag och studielån. Den så kallade lånetrappan begränsar möjligheterna för äldre att ta studielån.

Industrirådets förslag:

- Ge högskolan och yrkeshögskolan en utökad roll i yrkesverksammas utbildning.
- Skapa ekonomiska förutsättningar och incitament för lärosäten och utbildningsanordnare att tillhandahålla utbildningar som är anpassade efter yrkesverksammas behov.
- Skapa ekonomiska förutsättningar och incitament för lärosäten och utbildningsanordnare att genomföra och informera om bedömning av reell kompetens.
- Förändra studiestödet så att det ger reella möjligheter att finansiera studier mitt i arbetslivet och bättre möjligheter att kombinera studier med arbete.
- Gör det möjligt att kombinera studiestöd med andra former av finansiering, såsom eget kompetenssparande och avtalat omställningsstöd.

Effektivisera arbetsmarknadsutbildningarna

Arbetsmarknadsutbildningarna har de senaste åren uppvisat allt sämre resultat när det gäller andelen sysselsatta efter avslutad utbildning. Om dessa utbildningar ska kunna uppfylla sitt syfte att motverka arbetskraftsbrist behöver de bli effektivare. Utbildningen måste anpassas till det regionala arbetsmarknadsbehovet och erbjudas till arbetslösa som har en reell möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

Industrirådets förslag:

- Förbättra träffsäkerheten i arbetsmarknadsutbildningarna genom bättre anpassning till det regionala arbetsmarknadsbehovet.

BILAGA 1. LITTERATURFÖRTECKNING

Fölster, Stefan, *Vartannat jobb automatiseras inom 20 år – utmaningar för Sverige,* SSF 2014

IF Metall, *Industrilandet Sverige,* Fokus industri, Rapport #1, IF Metall, 2014

Industrirådet, *Industrirådets syn på kompetensförsörjning 2014,* www.industriradet.se 2014

KK-Stiftelsen, Expertkompetens – Fortbildning som länken mellan forskning och företag, KK-stiftelsen 2016

Myndigheten för yrkeshögskolan, *Resultat av kvalitetsgranskning av yrkeshögskolan 2016,* Granskningsrapport 2016, Yrkeshögskolan 2017

Näringsdepartementet, *Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige,* N 2015:38

Näringsdepartementet, *Handlingsplan Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige,* N 2016:14

OECD, *Economic Policy Reforms 2017: Going for Growth,* OECD Publishing, Paris, 2017

OECD, *OECD Reviews of Innovation Policy: Sweden 2016,* OECD Publishing, Paris, 2016

Regeringen, *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft,* regeringens proposition 2016/17:50

Riksrevisionen, *Det livslånga lärandet inom högre utbildning,* Riksrevisionen, RiR 2016:15

Skolinspektionen, *Lärarstöd och arbetsformer i gymnasieskolans yrkesprogram,* Dnr 402015:5842

Skolverket, *redovisning av uppdrag om uppföljning av gymnasieskolan,* Dnr 2016:01706, Skolverket 2017-04-05

SOU2015:97, *Välj yrke, Slutbetänkande av Yrkesprogramutredningen,* Stockholm 2015

SOU 2016:38, Samling för skolan. Nationella målsättningar och utvecklingsområden för kunskap och likvärdighet

Sveriges ingenjörer, *Konjunkturrapport – Innovationskraften i de svenska företagen ökar,* oktober 2015

Sveriges ingenjörer, *Näringspolitisk strategi- vi ser möjligheterna att utveckla Sverige,* Sveriges ingenjörer 2015

Bengtsson, L. (2013) Utbildningssamverkan – för jobb, innovation och företagande. Rapport framtagen på uppdrag av parterna inom Tjänstesektorns samarbetsavtal, Almega, IT & Telekomföretagen, Jusek, DIK, Sveriges Ingenjörer och Unionen.

Sveriges ingenjörer, *Principer för kvalitet i samverkan,* Sveriges ingenjörer 2014

Sveriges ingenjörer, *Ingenjörernas arbetsmarknad: Vintern 2014/15 – med några blickar bakåt och framåt,* Sveriges ingenjörer, 2015

Teknikföretagen, *Svenska teknikkoncerners anställda i världen,* Teknikföretagens analys, 2016

Tillväxtanalys, *Competing in Global Value Chains, implications for Jobs and Income in Sweden,* PM 2014:10

Tillväxtverket, *Strategisk kompetensförsörjning. Kartläggning av genomförda projekt och förutsättningar för framtida insatser. Rapport 0226,* Tillväxtverket, 2017

BILAGA 2: SVENSK INDUSTRIVALIDERING

Svensk industrivalidering© är ett sammanhållet och kvalitetssäkrat system för validering av industriella kompetenser som är kritiska för att vi ska kunna utveckla hållbara konkurrensfördelar i vår produktion av varor och industrinära tjänster.

Kärnan i systemet är valideringsmodellerna som beskriver kompetensområden och kompetenskrav för olika arbeten och yrkesroller samt hur man testar sin kompetens gentemot dessa krav. Systemet består också av en bestämd process för hur själva valideringen ska gå till. Det är enbart behöriga testledare på ackrediterade testcenter runt om i Sverige som har rättighet att genomföra valideringen.

Systemet omfattar både validering av kompetens som är generell och gemensam för samtliga branscher och validering av kompetens som är branschspecifik. I dagsläget finns två branschgemensamma valideringsmodeller i BAS-konceptet, industriteknik Bas och Automation Bas. En tredje valideringsmodell, Underhåll Bas, är under utveckling. När ett arbete kräver kompetens som präglas av den enskilda branschens specifika krav behövs en påbyggnad, eller utvidgning, av de generella kompetenskraven i BAS-konceptet. BRANSCH-konceptet omfattar de valideringsmodeller som utvecklas, förankras och erkänns i respektive bransch.

Gemensamt är att all validering inom Svensk industrivalidering© följer samma kriterier för kvalitet, validitet och reliabilitet. Oavsett om det är en gemensam och generell kompetens eller en branschspecifik spetskompetens som synliggörs, dokumenteras och erkänns genom valideringen kan man alltså lita på att det är rätt kompetens som testats!

INDUSTRIRÅDETS ARBETSGRUPP FÖR KOMPETENSFÖRSÖRJNING:

tmf TRÄ- OCH MÖBELFÖRETAGEN

IKEM Innovations- och kemiindustrierna i Sverige

Sveriges Ingenjörer

Skogs Industrierna

INDUSTRI ARBETSGIVARNA

grafiska FÖRETAGEN

IFMETALL

UNIONEN

Teknikföretagen

SLA

LIVSMEDELSFÖRETAGEN The Swedish Food Federation

FACKET FÖR SKOGS-, TRÄ- OCH GRAFISK BRANSCH

TEKO | SVERIGES TEXTIL- & MODEFÖRETAG

Livs LIVSMEDELS ARBETAREFÖRBUNDET

SveMin

Jernkontoret

www.industriradet.se